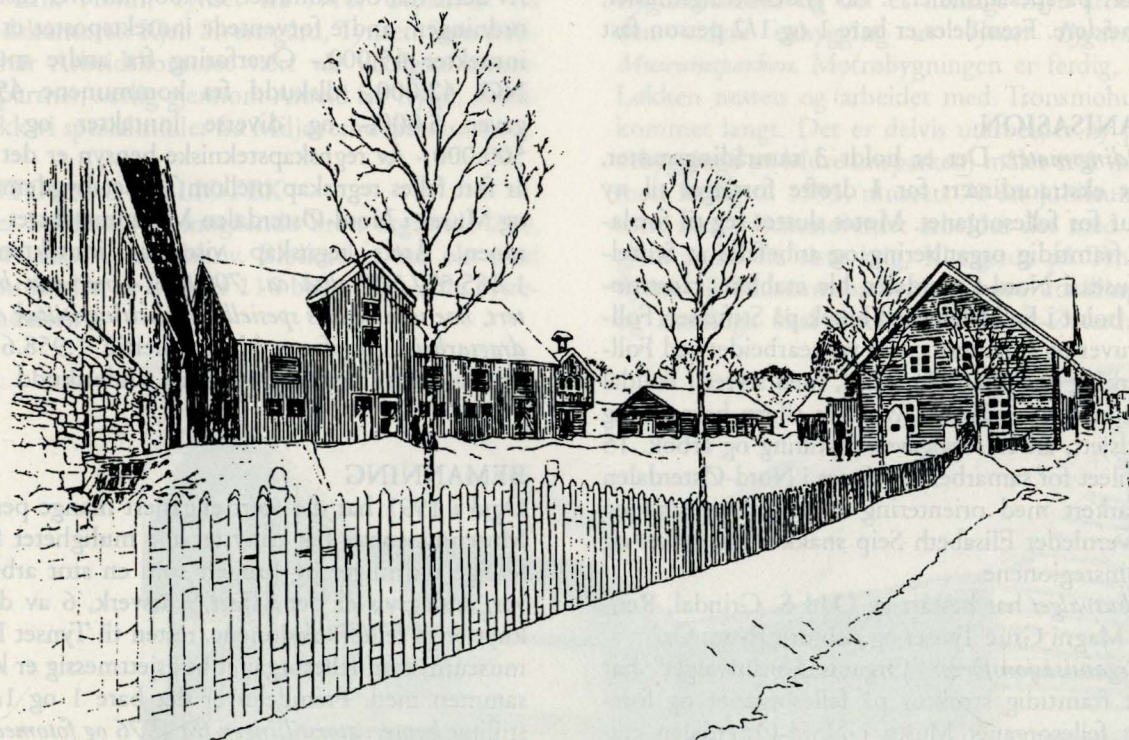

Årsmelding for Musea i Nord-Østerdalen 1991

Museumssentret på Ramsmoen

Museumstunet på Ramsmoen, prosjektert nytt museumsbygg, rekonstruksjon av dagens stall, midt i bildet, nytt verksted til høyre.

INNLEDNING

Dette er årsmeldinga for fellesorganet *Musea i Nord-Østerdalen*, altså det som utføres fra Museumssentret Ramsmoen. Vi har også tatt med noen glimt fra de enkelte museas virksomhet. Men for å få full oversikt over museumsaktiviteten i NØ må en også lese års-

meldingene for de enkelte musea. Bakerst i Årsmeldinga er tatt med statistikk over det totale omfanget av museums- og kulturvernarbeidet, som sannelig viser at mange bekker små blir ei stor å. Regionenes museer består nå av 120 hus og ca. 20.000 gjenstander. De største friluftsmusea er Maihaugen og Norsk

Folkemuseum med henholdsvis 140 og 110, Glomdalsmuseet som nr. 3 har 90 hus innafor gjerdet. Til sammen omfatter musea i Nord-Østerdalen betydelige ressurser. Det nedlegges over 10 årsverk, som fordeles seg på omfattende frivillig innsats, personer engasjert på spesialmidler, f. eks sysselsettingsmidler, sivilarbeidere. Fremdeles er bare 1 og 1/2 person fast ansatt.

ORGANISASJON

Samrådsmøter: Det er holdt 3 samrådsmøter, bl a et ekstraordinært for å drøfte forslaget til ny struktur for fellesorganet. Møtet sluttet seg til forslaget til framtidig organisering og anbefalte at Stiftelsen Musea i Nord-Østerdalen ble etablert. Høstmøtet ble holdt i Follidalen med besøk på Stiftelsen Follidal Gruver og orientering om vernearbeidet ved Follidal Verk og Streitlien Uppigard, med styret i Follidal Bygdetun som vertskap. Av saker ellers: bemanning og budsjett, arbeidsoppgaver, utstilling og årbok. 15 års jubileet for samarbeidet Musea i Nord-Østerdalen ble markert med orientering av Per Hvamstad og kulturvernleder Elisabeth Seip snakket om fylket og museumsregionene.

Arbeidsutvalget har bestått av Odd S. Grindal, Rendalen, Magni Grue Tynset og Asbjørn Ryen, Os.

Ny organisasjonsform: Organisasjonsutvalget har drøftet framtidig struktur på fellesorganet og foreslått at fellesorganet Musea i Nord-Østerdalen etableres som en stiftelse, et museum som skal samarbeide med de lokale musea og løse oppgaver av regional karakter. Innbydelse til å være med som stiftere har gått ut til alle kommuner og museer. Deltakerbillett er 1 kr. pr. innbygger, 2000,- pr museum, mens kommunens bidrag til drifta er satt til kr. 10,- pr. innbygger. Kommunene har sluttet seg til forslaget om å opprette en stiftelse, men ikke alle har tatt endelig stilling til størrelsen på driftsbidraget. I løpet

av 1992 vil altså *Stiftelsen Musea i Nord-Østerdalen Museumssentret Ramsmoen* være et faktum.

ØKONOMI

Budsjettet for 1991 ble satt opp med kr. 1.192.000,-. Av dette har det kommet 557.000 kr. over tilskuddsordningen, andre forventede inntekstposter er Egeninntekter 45.000,- Overføring fra andre museer i NØ. 42.000,- tilskudd fra kommunene 45.000,- gaver 5.000,- og diverse inntekter og bidrag 500.000,-. Av regnskapstekniske hensyn er det også i år ført felles regnskap mellom Tynset Bygdemuseum og Musea i Nord-Østerdalen Museumssentret Ramsmoen. Årets regnskap viser at inntektene ble 1.865.537,50, altså ca. 700.000,- mer enn budsjettet, noe som skyldes spesielle sysselsettingsiltak og oppdragsarbeid. Utgiftene ble imidlertid 1.958.613,08, slik at årets regnskap viser et underskudd på ca. 93.000,-.

BEMANNING

Også i 1991 har det vært engasjert mange personer. Museumssentret har utnyttet alle muligheter for tilfeldige ordninger og fungert som en stor arbeidsgiver, anslagsvis er det utført 9 årsverk, 6 av disse er knyttet til fellesfunksjonene, resten til Tynset Bygdemuseum, som fellesorganet budsjettmessig er knyttet sammen med. Fremdeles er det bare 1 og 1/2 fast stilling *konservatorstillingen fra 1976 og fotomedarbeider*. Det er søkt om felles handverkerer siden 1977, altså i 16 år, men uten positivt resultat så langt. Faste stillinger: Per Hvamstad, Alvdal, konservator, ansatt 1976, Rachel Haarseth, Tynset, fotomedarbeider, siden 1986 1/2 stilling. Engasjerte museumsarbeidere, registrering, dokumentasjon: Amund Spangen, Røros. Helga Reidun Nasset, Alvdal. Wilma M. Haagaas, Tynset. Handverkere, vedlikehold: Ole Graneng, Tynset. Thor Rønningen, Tynset, Stein

Warry Antonsen, Røros. Korttidsengasjerte: Jens Olav Leira, Røros. Lars Arne Kirkbakk, Tynset. Ole Jørgen Schreiner, Oslo. Harald Hansen, Tynset. Tohe Wanda, Tynset. Sivilarbeidere: Svein Randmæl, Alvdal, sluttet 19/6, Rune Alander, Folldal, hele året, Stein Erik Holm, Tynset fra 7/10. Ut plassert fra Arbeidskontoret: Kjell Sivertsgård, Tynset. Som tidligere har Arbeidskontoret vært vår viktigste samarbeidspartner, særlig gjennom Arbeid for trygd, dessuten fikk vi spesialmidler fra Miljøverndepartementet.

KONTOR OG BIBLIOTEK

Det er bokført 356 inngående brev, utgående 210, flere av disse er rundskriv. Biblioteket har økt med 308 innførslar, av dette er 110 bøker/hefter fra bytteforbindelser.

MUSEUMSUTBYGGING

Ved alle museer har det vært drevet vedlikeholdsarbeid og videre utbygging, utført av det enkelte museum. Museumssentret har vært engasjert i varierende grad. Konservatoren er bestyrer ved Tynset Bygdemuseum og det er nedlagt mye arbeid med den videre utbygging av *Tynset Bygdemuseum, Museumsparken*. Motrøbygningen er ferdig, stall fra Løkken nesten og arbeidet med Tronsmohuset har kommet langt. Det er delvis utarbeidet ny plan for utbygginga av Museumsparken, målet er å være nærmest ferdig til 1993, museets 70 års jubileum. Sammen med Hjemmevernet arbeides det med å samle gjenstander fra siste krig, Klengstua på Tynset skal flyttes til Museumsparken og være utstillingslokale og samlinga skal dekke hele Nord-Østerdalen og

*Tronsmohuset
under riving, legg
merke til den fine
glassverandaen.*

være en del av ansvaret til Musea i Nord-Østerdalen. Follaldsgarden i *Streitlien Uppigard, Follald Bygdetun* er snart ferdig, stua kom på plass i høst, innredning mm gjenstår. Arbeid med å sette istand arbeiderleightheta på Verket har startet opp. Til jul fikk Follald Bygdetun saga i Mellombekken som gave fra Ola Andersen. Restaureringen av *Nyhus garveri* som tilhører *Alvdal Museum* er nærmest avsluttet. Heistårnet ved St. Knuts gruver i Tron er også restaurert. I Prestgarden *Tyllalden Bygdetun* er Kirkestua flyttet og grunnlaget for et bedre amfi for Olsokspelet mm er lagt. *Bull-museet* har satt opp flere mindre hus i Bergslia, like ovafor Prestegardstunet, bl a kvern og bastu. I Berger skole er det innredet musikk-samling, særlig med gjenstander gitt av Ottar E. Akre. Her er det også planlagt et bankmuseum. Den videre utbygging av Prestegardstunet står i stampe, museet har hus og penger, men det har enda ikke vært mulig etter 10 år å skaffe litt ekstra grunn. *Os Museum* har overtatt Hummelvoll stoppested. Utstillingene i *Satersgårds Samlinger* Tolga skole er under nymontering, satsset mye på utvikling av *Dølmo*, et levende museum med dyr og mennesker. *Vingelen Kirke- og Skolemuseum* er ominnredet og utstillingene nymontert. Forbi Ramsmoen er det laget fortau og tunet er gjerdet inn med stakitt. Før jul ble også bautaen over Nicolai Ramm Østgaard flyttet til tunet, fra Rambu, der han hadde kommet for nært vegen. Nicolai Ramm Østgaard kjent for boka *En Fjeldbygd*, fortellinger fra Tynset, 1851, vokste opp på Ramsmoen hos sin bestefar skoginspektør Nicolai Hersleb Ramm.

MUSEUMSBYGG PÅ RAMSMOEN

Arbeidet med å planlegge museumsbygg på Ramsmoen har gått videre, Søknaden om midler fra Norsk Kulturråd nådde ikke opp, men fikk positiv uttalelse fra NKKM som innstiller over for Kulturrådet. Byggesaken er drøftet med aktuelle samarbeidspartnere

bl a på ordfører- / rådmannsmøte, med fylkesordfører og plandirektør, ordfører og rådmann på Tynset. Men det er vanskelig å skaffe den nødvendige startkapital. Totalprosjektet er kalkulert til 6. mill., men kan gjennomføres i trinn. Det er også utarbeidet tegninger for verkstedbygg med kjeller til magasin, ca. 60 m².

SAMLINGENE BEVARING

Alle musea har fått betydelige tilvekster, mye av dette er ikke registrert. På data er lagt inn ca. 5000 gjenstander, ca. 1000 bilder. Problema med magasin, oppbevaring og tilgjengelighet er de samme som før, gjenstandene er vanskelig tilgjengelig om vinteren og kan ikke utnyttes som ønskelig. Det er registrert og fotografert gjenstander i privat eie, og vi har vært med på en innsats for å kartlegge hva som finns av gammel landbruksredskap. Vi har deltatt i Bevaringsprosjektet i Hedmark, og særlig arbeidet med samlingene ved Tynset Bygdemuseum og Os Museum, og flytting av landbruksredskaper i Tyllalden. Det er montert elektrolyseanlegg, til behandling av rustne gjenstander, i eldhuset. Norsk Kulturråd ga støtte og teknisk konservator Vigdis Vingelsgaard har stått for planleggingen. Anlegget har fungert bra.

INNSAMLING / DOKUMENTASJON

Det er registrert *Gruveminner* i Follald, Alvdal og Tolga, særlig om skifer- og klebersteinsbrudd. Arbeidet med *Bureising* har fortsatt med midler fra fylket, innsamlet tradisjon i Tolga og Tynset. Det er utført innsamling av *Muntlig tradisjon* i forbindelse med konkrete prosjekt, men også noen generelle intervju. Dessuten er det samlet materiale om utvandring fra Nord-Østerdalen til Romsdalen og Nordmøre og Tverrelvdalen og Bardu. Arkivalia etter U.L. Uredd i Tyllalden er ordnet, og vi har fått noen mindre foreningsarkiv til oppbevaring i arkivet på Rams

moen. Fra Oppdal har vi mottatt brev og trykksaker fra I. M. Mortensson Egnund til forfatterkollega Ola Setrom. Dataprogram for registrering av arkivalia er

tatt i bruk. Vi har skaffet oss kopier av oppmålings-tegninger mm fra Riksantikvarens Arkiv. Emnearkivet er bygd ut og inneholder nå mye viktig informasjon.

Fra Stoll I, Follidal Gruver, som brukes som besøksgruve.

Fotografering:

Arbeidet med å avfotografere gamle bilder har hatt stort omfang i 1991:

Folldal	375	(125)
Alvdal	104	(47)
Rendalen	254	(101)
Tynset	213	(284)
Tolga	22	(35)
Os	55	(102)
Diverse	3	
Sum	1026	(694)

Det er arrangert fotodag i Folldal, i Grimsbu. Den store innsatsen med fotobevaring skyldes fotobok for Rendalen og Folldal, dessuten fotografier til boka Liv og lagnad i Strømmengrenda. Til utstillingen om Bardu-utvandringa ble det også samlet inn mye bilder. Ellers er det fremdeles stor tilgang på gamle verdifulle bilder. Gjennom ulikt dokumentasjonsarbeid er det også fotografert mye: 2964 svart/hvitt opptak og 2133 lysbilder, mye av dette knytter seg til arbeidet med byggeskikk. Museumssentrets samlede negativmateriale er svært omfangsrikt. Arbeidet med å legge opplysninger inn på data er fortsatt i startgrope, bare ca. 1000 av ca. 80.000 bilder er til nå lagt inn på data.

Fra bryllup, Bakken østre, Summundbakken, Tufsingdalen, 1911, legg ellers merke til at bygningen har barfrøloft.

KULTURMINNEREGISTRERING

Med midler fra Riksantikvaren har vi foretatt spesialregistrering av kulturminner, særlig hus, med tanke på en utprøving av Sefrak, utprøving av ny metode og bruk av materialet, med spesialregistreringer i Tyllaldalen, Tynset, Kvikne, Narjordet og gruvenner. Årets *Sefrak-registrering* foregikk med midler over Arbeid for Trygd organisert av fylket, med folk utplassert i bl a Alvdal, Tynset og Os. Museumssentret fungerte som faglige veiledere og hadde kursinstruksjon. *Sefrak-oppretting* med midler fra fylket / RA ble påbegynt i Alvdal og Tynset for å kunne gjennomføre årets registrering. *Registrering av andre kul-*

turminner enn hus. Gruveregistreringene er lagt inn på kart. Det er registrert kulturminner, dyregraver, tjurutjeller, blestergroper mm i Folldal. Oppbyggingen av et *kulturminneregister for Nord-Østerdalen* har startet.

UTREDNING, FORSKING

Arbeidet med *kulturlandskap og byggeskikk i Vingelen* har fortsatt, med vegledning og utarbeidet grunnlag for studievirksomhet, utgitt rapportene: *Hus i Vingelen og Byggeskikk i Vingelen*. I prosjektet om *Utskifting i bygda Tynset* har vi bidratt med bakgrunnsmateriale, gjennomgang av byggeskikk og kulturlandskapselementer. *Byggeskikkundersøkelser i*

Gammelbygningen i Smegarden, Midtdal, Tufsingdal, to-etajes bygning med barfrøloft, utgangspunktet har vært ei østerdalsstue, som er påbygd etter behov.

Narjordet. Narjordet er gjennom registrert, supplert med opplysninger og gamle bilder, rapporter om hus og byggeskikk er under arbeid, dette skal danne grunnlag for drøfting om videre utvikling og tiltak for å ta vare på bebyggelse og kulturlandskap. I arbeidet med *Folldal Verks historie* er arbeidet med å kartlegge eksisterende materiale, supplere, skaffe faglige kontakter, opprette faggruppe mm, prioritert. Med støtte fra Tynset kommune, næringsfondet har vi i samarbeid med Arne Sandbakken mfl satt igang et multimediasprosjekt *Kulturbank Tynset*, der bilder, tekst, arkivalia mm legges inn i et dataprogram slik at det lett kan finnes igjen. Programmet skal benyttes til lagring og gjenfinning av museumssentrets dokumentasjonsmateriale og til informasjon om kulturminner og forslag til guidede vandringer for turister.

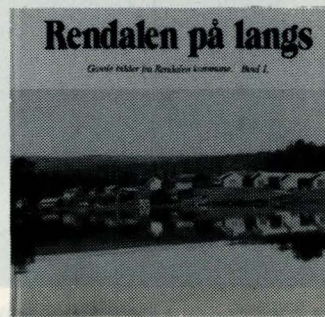
UNDERVISNING FORMIDLING

Alle musea har vært sommeråpne og gjennomført flere arrangement. Det nedlegges økt innsats på formidling og tilrettelegging for besøkende. Deltatt i samarbeid med lokale reisetrafikkklag. Samlet har musea i Nord-Østerdalen et forholdsvis stort besøks-tall, anslagsvis 12.000 besøkende, se nærmere i museumsstatistikken.

Fra Museumssentret er det organisert flere *Omvisninger og Museumsvandringer*, med sentrumsutvikling, byggeskikk, kulturlandskap og gruehistorie som hovedtema; Neby, Vingelen, Vollan, Kvikne gravene, Narjordet, Sorken, Tynset Bygdemuseum, Glomdalsmuseet.

I *Galleri Ramsmoen* har det vært fire hovedutstillinger. I påsken *Nord-Østerdalen i kaldsno og blest*, skinn, ull, fotografier og kunst Sommerutstillingen *Utflytting fra Nord-Østerdalen til Bardu 1791-1991* Mart'n's utstillingen hadde *dreining og toving* som tema, med visning av gammelt og nytt i disse teknikkene. *Juleutstilling* var en variert samling av husflid og

handverk, og tradisjonell mat, salgsutstilling, med mange nye utstillere og bra respons. Sommerutstillingen ble også vist i Alvdal under Nord-Østerdals Uka 1991. *Publikasjoner: Nord-Østerdalen Arbok for Nord-Østerdalen* har kommet med to årganger, 1990 og 1991. 1990 hadde utflytting fra Nord-Østerdalen som tema. Begge hadde et opplag på 1000. Museumssentret har vært med på utgivelsen av to fotobøker *Rendalen på langs* og *Folldøler i kvardag og fest*. Opplag 1200. Alle bøkene ble trykt hos Smith Reklame. Til H. Reinertsens Liv og lagnad i Strømmengrenda leverte vi bilder. Rapportene om *Hus i Vingelen* og *Byggeskikk i Vingelen* er stensilert i flere mindre opplag. Ellers har vi bidratt til *Fra Minnebo-ka* i Arbeidets Rett og flere program i *Tron Nærradio*.

Per Hvamstad har holdt innlegg

- Museumsmøte i Hammerfest
- Statens kulturminneråd på Røros
- Seminaret kultur og regional utvikling på Røros
- Holmen vg
- Amo-kurs
- Valdres Folkemuseum 90 år
- Nordisk konferanse om fotografi
- Kvinner i reiselivet

Amund Spangen:

- Amo kurs
- Holmen vg
- Byggeskikk i Vingelen
- Omvisning på Glomdalsmuseet

Helga Reidun Nesset:

- Holmen vg

Dessuten kåserier og orienteringer.

KURS SEMINAR

Sammen med Vingelen Næringselskap og Arbeidskontoret er det gjennomført kurs i Antikvarisk bygningrestaureering og tømring med 10 deltakere, med arbeidsoppgaver i Vingelen og Museumsparken, med Museumssentret som faglig ansvarlig. Sammen med kulturkontora i NØ har vi arrangert seminar om kultur og regional utvikling på Røros. Dagsmøte om registrering av kulturminner i utmarka med bl a fylkesarknolog Jochen Komber. Formiddagsforedrag om befolkningsutvikling, slektshistorie og bruk av data med professor Sølvi Sogner og forsker Lars Nygård. Temakveld om toving og dreining med Ida Brønne og Svein Erik Olsen.

KULTURVERNSAKER I KOMMUNENE

Det er nær kontakt med alle kommuner, særlig kulturkontora, og enkelte tekniske etater. Dessuten er det svært mange henvendelser fra private, bistått

mange gardbrukere med søknad om midler til utbedring på Antikvarisk grunnlag fra Landbruksbanken og midler over jordbruksoppkjøret. Av aktuelle saker i kommunene kan nevnes, stikkordmessig:

Folldal: Stiftelsen Folldal Gruver, vern av den gamle bebyggelsen på Verket, kulturlandskapsprosjekt, Klemetfoss bru.

Alvdal: Øyen, masseuttak Strømmen, vegbygging i Nøsterdalen, kulturminner og skogbruk.

Rendalen: Fiskevollen, Øversjøen, S. Hårset.

Tynset: Neby, Vollan, Tynset sentrum, Rudetrøen, Svergja, Bjørkeng.

Tolga: Vingelen-prosjektet, Åshaugen, Vestgård, Sæter.

Os: Ryen vestre, Osflaten, Utistuen, Holden, Midtdal, Siksjølia.

DELTAKELSE I FAGLIGE UTVALG, O.L.

Per Hvamstad har følgende verv

- medlem av styret i NKKM, fram til sept. 1991
- leder av Arbeidsutvalget for Bevaringsavdelingen
- medlem av Arbeidsutvalget for Musea i Hedmark
- leder av Regionutvalget for Musea i Hedmark
- med i styringsgruppa for kulturlandskapsprosjektet i Vingelen

Amund Spangen er

- sekretær i Fortidsforeningen avdeling Hedmark

REISER MØTER MM

I forbindelse med et oppdrag i Hammerfest ble museer og viktige kontakter i Lakselv, Alta, Nord-Troms, Tromsø og Bardu besøkt. Andre besøk er: museer på Fosen, Tydal Museum, Valdres Folkemuseum, særlig for å kikke på museumsbygg, utstillinger, formidling av kulturminner og museumsorganisering. Bunad- og draktrådet, Fagernes.

Dessuten har vi deltatt i: NKKM's årsmøte på Gran, samling og årsmøte i Samnemnda for studiearbeid,

Hedmark fylkes museumskonferanse, arbeidet i Musea i Hedmark, og «Det grenseløse samarbeid» museer på begge sider av riksgrensa og seminar om Arkivarbeid, Kvinnehistorie og Multimedia i formidlingsarbeidet

MUSEUMSSTATISTIKK

Det er vanskelig å sette opp en enkel statistikk over museums- og kulturvernarbeid. Det er ikke mulig å tallfeste all virksomhet. Informasjon og opplysningsarbeid, kontakt med kommuner og enkeltpersoner, frivillig innsats er det vanskelig å tallfeste, men det er et viktig arbeid. Viktige tall for museumsarbeidet i Nord-Østerdalen utført ved de lokale musea og Musea i Nord-Østerdalen Museumssentret på Ramsmoen; altså den totale innsats:

Antall museer: 8, fordelt på 26 avdelinger.

Antall hus: 113

Antall gjenstander: 20 000

Antall utstillinger: 12

Antall arrangement: 52

Besøk, totalt: 11 950

Publikasjoner: 5

Avfotograferte bilder: 1026

Arbeidsinnsats, total: 15 årsverk (Museumssentret 9 årsverk)

Faste stillinger: 1 og 1/2 stilling.

Engasjement: 3 mer eller mindre, med 1/2 år engasjement og oppover.

Dugnadsinnsats i 1991: Ca. 400 dagsverk

Samlede inntekter: 3.109.632,-

Fra tilskuddsordningen: 744.770,-

AVSLUTNINGSKOMMENTAR

Museumssentret har siste år administrert 9 årsverk, av dette er 6 knyttet til den regionale virksomheten, med tilsammen 350 reisedager rundt i Nord-Østerdalen og ellers. Av årsverkene er altså 1,5 årsverk fast,

resten er tilfeldige prosjekt, sysselsettingsmidler mm. Til tross for usikkert grunnlag har det vært mulig å sikre en viss kontinuitet blant de engasjerte og sikret seg opparbeidet erfaring og kompetanse. Vi vil også denne gang understreke behovet for flere midler til faste stillinger, sikre et faglig fundament for virksomheten, faglig grunnlag, en forutsetning for å kunne utnytte de rike ressursene som ligger i lokalkulturen, knyttet til musea og ellers i regionen.